

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Національний університет «Одеська юридична академія»

СУХІАШВІЛІ Давід Таріслович

УДК 327.7-044.247(479.22)

**ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ГРУЗІЇ В КОНТЕКСТІ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

Спеціальність 23.00.04 – Політичні проблеми міжнародних систем
та глобального розвитку

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Одеса – 2013

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі міжнародних відносин та зовнішньої політики Донецького національного університету Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник доктор історичних наук, професор
Крапівін Олександр Васильович,
Донецький національний університет,
завідуючий кафедрою міжнародних відносин
та зовнішньої політики

Офіційні опоненти: доктор політичних наук, професор
Шевчук Олександр Володимирович,
Чорноморський державний університет
імені Петра Могили,
професор кафедри міжнародних відносин
та зовнішньої політики,
декан факультету політичних наук;

кандидат історичних наук, доцент
Завадський Віталій Миколайович,
Донецький національний університет,
доцент кафедри всесвітньої історії

Захист відбудеться 29 березня 2013 р. об 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.02 Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Піонерська, 2, ауд. 312.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий 28 лютого 2013 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

А. В. Пехник

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Трансформація політичного режиму в Грузії суттєво вплинула на теорію демократичного транзиту, поставивши перед науковою спільнотою завдання виявлення загального й особливого в політичних змінах у цій країні. Необхідність дослідження відносин між Європейським Союзом та Грузією стала особливо нагальною після «революції троянд», яку називають найбільш значною подією з часів падіння комуністичного режиму.

Вивчення політичної трансформації в Грузії та її впливу на зовнішню політику, зокрема на своїнтеграційну стратегію країни, представляє значний інтерес у зв'язку зі зростаючою роллю даної держави в міжнародних відносинах. У процесі розширення ЄС та формування нової стратегії відносин з країнами-сусідами – Європейської політики сусідства – зростає інтерес об'єднання до регіону Південного Кавказу. У цьому контексті Грузія розглядається як одна з ключових складових збільшення впливу ЄС в регіоні та на пострадянському просторі в цілому. Стабільність політичної системи, вирішення територіальних конфліктів на теренах Південного Кавказу є важливим чинником європейської безпеки.

В умовах формування нової глобальної парадигми розвитку людства однією з найбільш дискусійних методологічних проблем на початку ХХІ століття залишатиметься ідентифікація співвідношень між гіперактивними зонами розвитку (країни ЄС) та периферійними (Грузія), а також встановлення між ними економічних, політичних та цивілізаційних кордонів, їх статусу та динаміки зближення. Зміни у транскордонній динаміці в європейській інтеграційній моделі відбуваються швидше, ніж в інших мегарегіонах світу, і зумовлені, перш за все, різними рівнями концентрації чинників виробництва. І для Грузії, і для ЄС дуже важливим є завдання отримати помірну транскордонну асиметрію, яка з часом перестала б носити виключно розмежувальні функції.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана на кафедрі міжнародних відносин та зовнішньої політики Донецького національного університету і пов'язана з комплексними темами, які розробляє кафедра – «Міжнародні відносини в умовах глобалізації: регіональні виміри» (державна реєстрація № Г-01/44), «Розробка методологічного та інформаційного забезпечення курсів міжнародної та європейської безпеки, євроатлантичної інтеграції України у вищій школі з урахуванням специфіки Східних регіонів» (державна реєстрація № ЦП/383-2008).

Мета наукового дисертаційного дослідження полягає у встановленні основного змісту, напрямів та етапів розвитку зовнішньої політики Грузії в контексті європейської інтеграції.

Для досягнення поставленої загальної мети передбачається вирішення наступних науково-дослідницьких завдань:

- розкрити основні методологічні засади дослідження;
- проаналізувати існуючі наукові розробки досліджуваної проблеми;
- виявити основні етапи еволюції відносин між Грузією та ЄС;
- виявити роль Європейського Союзу у врегулюванні конфліктів на території Грузії;
- охарактеризувати відносини Грузії та ЄС у сфері енергетики та торговельно-економічних відносин;
- узагальнити результати та виявити перспективи зовнішньої політики Грузії на шляху до Європейської спільноти;

Об'єкт дослідження – становлення та еволюція зовнішньої політики Грузії після проголошення незалежності в 1991 р.

Предмет дослідження – європейський напрямок зовнішньої політики Грузії.

Методи дослідження. Для реалізації мети та завдання дисертаційної роботи було використано такі методи як системний аналіз, нормативно-ціннісний, контент-аналіз, а також ряд загальнонаукових методів аналізу та синтезу, індукції і дедукції, опису, пояснення та констатації. Виступаючи базовим методологічним підходом, системний підхід сприяє розкриттю внутрішньої організаційної структури, середовища та динаміки, які на сучасному етапі відбуваються на європейському просторі. Нормативно-ціннісний метод дає можливість з'ясувати значення політичних явищ для суспільства та особистості. Для аналізу документів та матеріалів міжнародних організацій і конференцій за темою дослідження застосовано традиційний (якісний) та формалізований (контент-аналіз) типи аналізу, що дало можливість визначити зміст політики Європейського Союзу щодо Грузії та принципи її розбудови. Широко використовувався компаративний (порівняльний) метод, необхідний для порівняння однотипних явищ життя, різних варіантів суспільного та політичного розвитку з метою виявлення їхніх загальних рис і специфіки, пошуку оптимальних шляхів вирішення завдань зовнішньої політики для Грузії в контексті її європейської інтеграції, вивчення досвіду, накопиченого іншими країнами для досягнення геополітичних цілей, що дозволило уникнути небажаних помилок у визначенні її зовнішньополітичної стратегії на сучасному етапі в процесі «просування» її до Європи, залучення до європейського політичного процесу, розробки її сучасної зовнішньополітичної стратегії.

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає в тому, що дисертація є комплексним дослідженням політики Грузії щодо ЄС та параметрів її формування в контексті аналізу основних аспектів співробітництва.

Наукова новизна конкретизується тим, що:

Вперше:

– класифіковано еволюцію та розвиток відносин між Грузією і Європейським Союзом, за допомогою основних документів, які визначають напрямки зовнішньої політики Грузії, – Стратегія зовнішньої політики Грузії за період 2006-2009 рр. та Стратегія зовнішньої політики Грузії за період 2009-2012 рр;

– обґрунтовано спільність позиції грузинських науковців, політичних діячів та суспільства щодо євроінтеграції Грузії, шляхом аналізу офіційних програм партій «Єдиний національний рух» і «Демократичний рух – Єдина Грузія»;

– залучено індекси міжнародних дослідницьких центрів, інститутів, а саме: Індекс «Doing Business», для аналізу стану розвитку бізнесу та інвестиційні можливості в Грузії; Індекс «Оцінка знання і ставлення до ЄС», зроблений Євразійським фондом – Центр дослідних ресурсів Кавказу, для аналізу обізнаності грузинського суспільства про ЄС;

– проведено порівняльний аналіз особливостей здійснення євроінтеграційної політики за часів урядів Е. Шеварднадзе та М. Саакашвілі. Доведено його активізацію та інтенсифікацію;

– проаналізовано перспективи подальшого розвитку європейського вектору зовнішньої політики держави, доведено, що Грузія має реальні можливості реалізації свого європейського вибору.

Дістало подальшого розвитку:

– визначення особливостей формування позиції Грузії стосовно Європейського Союзу в контексті політики сусідства;

– розроблені рекомендації стосовно подальшого ведення зовнішньої політики офіційного Тбілісі щодо євроінтеграції.

Уточнено:

– стан використання двостороннього та багатостороннього співробітництва держави задля вирішення конкретних завдань, пов'язаних із європейським вектором зовнішньої політики Грузії.

Теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження визначається його науковою та політичною актуальністю та новизною. Виокремлено такі аспекти використання результатів дослідження:

– науковий – у подальшому вивченні європейських інтеграційних процесів, формуванні стратегії Грузії та реалізації її зовнішньої політики;

– прикладний – матеріали та висновки дисертації можуть бути використані державними органами влади Грузії в їх діяльності, під час розробки та впровадження концептуальних підходів до реалізації політики європейської інтеграції, засобами масової інформації, що висвітлюють проблематику зовнішньополітичних пріоритетних напрямків Грузії;

– навчальний – у процесі підготовки та читання курсів у вищих навчальних закладах з проблем інтеграції на регіональному та глобальному рівнях. Результати дослідження можуть бути використані при підготовці курсів «Зовнішня політика Грузії», «Міжнародні відносини та світова політика», «Проблеми розширення ЄС», «Європейська політика Грузії» тощо.

Апробація результатів дослідження. Положення, висновки і практичні рекомендації дисертації обговорювалися на науково-теоретичних семінарах кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Донецького національного університету (2010–2012 рр.). Основні положення та висновки роботи апробовано на міжнародних та національних наукових та науково-практичних конференціях: «Актуальні проблеми міжнародних відносин» (Київ, жовтень 2010 р.), «Актуальні проблеми зовнішньої політики України» (Чернівці, листопад 2010 р.), «Шевченківська весна» (Київ, березень 2011 р.), «Всесвітня історія та актуальні проблеми міжнародних відносин» (Луганськ, квітень 2011 р.), «Актуальні проблеми міжнародних відносин», (Київ, жовтень 2011 р.), «Шевченківська весна» (Київ, березень 2012 р.), «Сьома міжнародна конференція з питань європейської інтеграції – реалії та перспективи» (Галац, Румунія, травень 2012 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження викладено у 9 наукових статтях, 5 з яких опубліковані у фахових виданнях з політології.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів (10 підрозділів), висновків, списку використаних джерел (203 найменування), списку скорочень та додатків. Загальний обсяг роботи становить 198 сторінок, з них основного тексту – 170 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами Донецького національного університету, сформульовано мету та завдання дослідження, визначено об'єкт, предмет дослідження, викладена наукова новизна та практичне значення дисертації.

У першому розділі «Методологія, джерельна база та стан вивчення проблеми» надається пояснення методологічних засад, аналізується джерельна база дослідження і розкривається стан наукової розробки зовнішньої політики Грузії в контексті євроінтеграції.

У підрозділі 1.1 «Методологічні засади дослідження» доведено, що дослідження такої актуальної проблеми, як зовнішня політика Грузії

в контексті євроінтеграції протягом 1991 – 2011 років, потребує виваженості до вибору методологічного інструментарію. У дослідженні були використані системний підхід та контент-аналіз, які часто використовуються під час дослідження проблематики міжнародних відносин.

Застосування системного підходу, дозволяє розкрити розвиток відносин Європейського Союзу з Грузією в єдності їх змісту, динаміки, взаємозумовленості та взаємовпливу різних факторів. Його сутність полягає в комплексному аналізі змін у геополітичному положенні країни, формуванні політики держави з огляду на суб'єктність, дослідженні їх як єдиного цілого з узгодженим функціонуванням усіх елементів та частин в умовах функціонування міжнародної системи. Це також дозволяє не лише проаналізувати функціонування об'єкту в рамках системи міжнародних відносин, а й визначити його вплив на формування світової політики.

У роботі також застосувався контент-аналіз, що дав можливість якісно-кількісного аналізу змісту документів з метою виявлення або вимірювання різних фактів і тенденцій, відображених в цих документах. У самому загальному вигляді даний метод може бути представлений як систематизоване вивчення змісту текстів з фіксацією найбільш часто повторюваних у ньому словосполучень чи сюжетів.

У дисертаційному дослідженні було використано статистичний метод. На основі статистичних даних було досліджено стан, динаміку та перспективи розвитку Грузії в сферах економіки, торгівлі, енергетики. Інституційний метод дав можливість вивчення інститутів, за допомогою яких здійснюється євроінтеграційна політика Грузії.

Отже, керуючись вищеназваними методами та принципами наукового дослідження, матеріал було систематизовано у послідовній і логічно завершених формі.

Підрозділ 1.2 «Джерельна база дослідження» присвячено окресленню кола джерел вивчення зовнішньої політики Грузії, визначенню методів та прийомів реалізації зовнішньополітичної стратегії держави. Для цього усі залучені джерела було розподілено на групи за принципом походження. Згідно з цим, джерельна база дослідження складається із восьми груп:

1. Міжнародно-правові акти, документи Європейського Союзу та Ради Європи. До цієї групи автор відніс Угоду про партнерство і співробітництво між Грузією та ЄС, ініціативу Європейської Комісії Європейська політика сусідства, Східне партнерство, угода про спрощення візового режиму, угода між Європейським Союзом та Грузією щодо захисту географічних позначок сільськогосподарської продукції та продуктів харчування тощо.

2. Нормативні акти центральних і регіональних органів влади. В цьому контексті слід зазначити два основні документи, які визначають напрями зовнішньої політики Грузії: Стратегія зовнішньої політики Грузії

з 2006-2009 рр. та Стратегія зовнішньої політики Грузії з 2009-2012 рр., у яких чітко сформульовано позицію й курс країни на євроінтеграцію.

3. Програми політичних партій в яких чітко віддзеркалюються європейські прагнення Грузії. У дослідженні було використано програму партії «Єдиний національний рух» і концепцію національної безпеки від партії «Демократичного руху – Єдина Грузія»

4. Офіційні матеріали та інформаційні видання. Великий обсяг матеріалів було отримано із численних інформаційних листів, каталогів і буклетів, які публікуються за підтримки європейських інституцій. Їх мета полягає в інформуванні грузинської спільноти щодо Європейського Союзу і про те, що було зроблено цією організацією.

5. Джерела особового походження (мемуари, спогади, доповіді). Заслужують на увагу, насамперед, мемуари колишнього президента Грузії Е. Шеварднадзе «Думки про минуле і майбутнє», а також мемуари колишнього державного секретаря США К. Райс «Немає вище честі: спогади про мої роки у Вашингтоні». Аналіз цих джерел дає можливість побачити події очима людей, які брали безпосередню участь у прийнятті політичних рішень, проте ці джерела мають суб'єктивний характер і потребують від автора критичного аналізу й дотримання принципу об'єктивності.

6. Матеріали, що містять статистичні відомості та дані соціологічних опитувань. У дослідженні були використані статистичні дані деяких авторитетних організацій, зокрема дані Національної служби статистики Грузії, де наведено інформацію про обсяг зовнішньої торгівлі товарами та послугами, зокрема з країнами ЄС. Важливе значення для дисертації мають результати такого дослідження, як «Doing Business». У ньому простежується стан розвитку бізнесу в Грузії та його відкритість на міжнародній арені. У 2011 році Євразійський фонд співпраці виконав звіт-дослідження «Оцінка знання і ставлення до ЄС». У матеріалах соціологічних досліджень простежується динаміка змін громадської думки в Грузії щодо європейського та євроатлантичного вектору зовнішньої політики держави.

7. Матеріали неурядових організацій. Фонд «Відкрите суспільство – Грузія» у 2010 році опублікував доповідь «Європейська політика сусідства: реалізація цілей ЄС та план дій ЄС – Грузія», де в рамках політики сусідства аналізуються перспективи модернізації та демократизації Грузії.

8. Матеріали засобів масової інформації та комунікації. В нашому дослідженні вони виконували подвійне завдання. По-перше, ЗМІ були використані як інформаційні джерела, які безпосередньо висвітлювали європейські прагнення Грузії. По-друге, здійснювали моніторинг вмішуваних на сторінках періодичних видань відповідних публікацій дав можливість простежити процес еволюції ставлення суспільства до євроінтеграційних процесів в Грузії.

У підрозділі 1.3 «Стан вивчення проблеми» доведено, що Європейська інтеграція Грузії знаходиться в епіцентрі наукового дискурсу. Висвітлення європейського покликання Грузії у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі доречно класифікувати за певними критеріями. Першу групу становлять узагальнюючі праці з нової та новітньої історії Грузії, книги, в яких описуються трагічні події 90-х років, становлення і перші кроки грузинської зовнішньої політики (Л. Маршанія, О. Джанелідзе, Д. Джоджуа, Т. Гордадзе, Р. Асмуса, К. Зухер, С. Корнел, С. Стар). До другої групи можна віднести праці вітчизняних та зарубіжних політологів, істориків, в яких досліджено становлення та розвиток Європейського Союзу, процеси європейської та євроатлантичної інтеграції в цілому (Е. Акобія, В.В. Конійка, Ю.А. Борко, О.В. Адарчева, М.А. Вахудова.). Третю групу становлять матеріали в яких досліджується і розкривається європейський напрям розвитку Грузії, аналізуються проведені реформи і європеїзація країни (Т. Беручашвілі, А. Караулашвілі, В. Мшвдлобадзе, В. Папава, Р. Путкарадзе, В. Чкоїдзе, А. Гвамичава, К. Гоголашвілі, Е. Акобія, Е. Лукас, Д. Лінч). У цій групі треба виділити підгрупу і роботи, в яких відображаються проведені реформи та європеїзація Грузії (С. Кананадзе, Л. Буракова, Р. Асмус).

У висновках до першого розділу зазначається, що для роботи з науковою літературою існує відповідний теоретико-методологічний фундамент. Є необхідні передумови для визначення проблем, досягнення поставленої мети та розв'язання ключових завдань. Проведений аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що за підходами більшості дослідників, для Грузії активна співпраця з ЄС та іншими європейськими інституціями є глибоко обумовленою сутністю геополітичних чинників. Наявна джерельна база дозволила проаналізувати зовнішню політику незалежної Грузії в контексті євроінтеграції.

У другому розділі «Формування концептуальних та міжнародно-правових засад відносно Грузії та Європейського Союзу» аналізується еволюція та розвиток відносин Європейського Союзу та Грузії, формування політики розширення на Схід та основні ініціативи Європейського Союзу щодо країн Східної Європи.

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття в грузинському суспільстві основними ідеологічними концепціями щодо європейської інтеграції були національно-демократична та ринково-інтеграціоністська.

Основними рисами національно-демократичної ідеології були орієнтація на ринкову модель розвитку суспільства, незалежність Грузії та створення сприятливих умов для вступу до Європейського Союзу.

Після приходу до влади постреволюційного уряду поширилась ідеологія, яка поєднала ідеї політико-економічної інтеграції Грузії до ЄС.

У підрозділі 2.1 «*Місце Європейського Союзу в зовнішньополітичній стратегії Грузії*» зазначено, що зовнішньополітичні відносини Грузії і Європейського Союзу базуються на основі Угоди про партнерство та співробітництво між Грузією, з одного боку, та Європейськими співтовариствами і їх державами-членами – з іншого. Угода про партнерство і співробітництво охоплює практично всі аспекти відносин між Грузією та ЄС. УПС була і є взаємовигідною й важливою, особливо для молодшої грузинської держави, яка на той момент потребувала зовнішньої підтримки.

У підрозділі 2.2 «*Становлення політики Європейського Союзу щодо Грузії*» зазначається, що Європейський Союз на початку XXI століття вступив у новий етап безпрецедентного поглиблення інтеграції та розширення її масштабів. Це, в першу чергу, було політичним вибором, який включав питання пов'язані з внутрішньою і зовнішньою безпекою Західної Європи. Приєднання до ЄС країн балканського регіону та тривале проведення адаптаційних реформ викликає необхідність пошуку якісно нових форматів взаємовідносин між ЄС та новими країнами-сусідами, особливо на Сході.

З метою посилення механізмів співпраці у 2003-2004 рр. Комісія висунула пропозицію проведення нового зовнішньополітичного курсу ЄС з сусідніми країнами – Європейську політику сусідства (ЄПС). Грузія була долучена, за власної ініціативи, до Європейської політики сусідства, разом з Вірменією і Азербайджаном. Участь Грузії у Європейській політиці сусідства не була випадковою, оскільки «революція троянд» активізувала інтерес не тільки до Грузії, але і до всього регіону.

Новим виміром регіональної співпраці стала нова ініціатива Європейського Союзу – «Східне партнерство». Головною метою Східного партнерства є зміцнення інтеграції між ЄС, країнами Східної Європи та Південного Кавказу.

«Східне партнерство», в разі успішних реформ і швидких темпів зближення країн-партнерів з ЄС, дає можливість індивідуально реалізувати свої політичне прагнення. У цьому процесі Грузія пішла далі, ніж її сусіди в питаннях боротьби з корупцією та реформуванні суспільства.

У висновках до *другого розділу* зазначаються основні ідеологічні концепції розвитку Грузії наприкінці ХХ – початку ХХІ століття. Визначаються правові витоки еволюції та розвитку відносин між Грузією та ЄС. Доводиться, що розглядати відносини Грузії з Європейським Союзом можливо тільки у контексті зближення з ним.

У *третьому розділі* «Торгівельно-економічне співробітництво Грузії та ЄС» проаналізовано проведені реформи в Грузії і на тлі цього – поглиблення та інтенсифікація торгівельно-економічних відносин.

У *підрозділі 3.1 «Економічні відносини Грузії та ЄС»* пояснюється зростаючий інтерес Європейського Союзу до Грузії і регіону в цілому. Розглядаються економічний потенціал країни, проведені реформи та їх позитивний вплив на економічні відносини Грузії та ЄС. Пояснюється, що основна привабливість Грузії для ЄС, РФ і США полягає у її геополітичному розташуванні.

Для Грузії торгівля та інтеграція у світову економіку тісно пов'язані із загальним економічним розвитком країни. Особливе значення набувають для країни тісні торговельні відносини з Європейським Союзом, що висвітлено в *підрозділі 3.2 «Торговельні відносини Грузії та ЄС»*. Торгівля між Грузією та Євросоюзом здійснюється в рамках Угоди про партнерство і співробітництво. Грузія внесена до списку країн, що користуються Загальною системою пільг (преференцій) ЄС, завдяки чому велика частина товарів, що експортуються Грузією на ринок Євросоюзу, не оподатковується. Важливим етапом у відносинах між Грузією та ЄС є початок переговорів щодо Угод про поглиблену і всеосяжну вільну торгівлю. Ця угода надає можливість грузинській продукції вийти на європейський ринок. Окрім цього, угода дає змогу залучити інвестиції та створити нові робочі місця.

У *висновках до третього розділу* зазначається, що торговельно-економічні відносини між Європейським Союзом та Грузією поглиблюються і стрімко розвиваються. Виконуються рекомендації Європейського Союзу щодо курсу на будівництво демократичної держави шляхом здійснення реформ, які сприяють тому, щоб Грузія ще більше наблизилася до ЄС.

У *четвертому розділі «Безпекові аспекти у відносинах Грузії та ЄС»* досліджуються питання безпеки у двосторонніх відносинах.

У *підрозділі 4.1 «Роль Європейського Союзу у врегулюванні конфліктів на території Грузії»* розглядається що головною метою Європейського Союзу у відносинах з новими країнами-сусідами є формування зони стабільності на кордонах ЄС. Євросоюз надає активну підтримку з початку 90-х років проектам спрямованим на мирне врегулювання конфліктів на території Грузії та відіграє важливу роль у процесі врегулювання російсько-грузинського конфлікту після 2008 року. Основна позиція ЄС полягає у тому, щоб розглядати Південну Осетію та Абхазію невід'ємними частинами суверенної території Грузії. Також політика ЄС спрямована проти підтримки визнання самопроголошених республік.

У *підрозділі 4.2 «Енергетична безпека у відносинах Грузії та ЄС»* визначається значення Грузії в енергетичній безпеці Європейського Союзу. Грузія має вигідне геополітичне розташування і може брати на себе обов'язки надійного стратегічного партнера для заходу в сфері диверсифікації каналів енергопостачання. Грузія, як країна-транзитер енергоресурсів, має велике значення в енергетичній безпеці Європейського Союзу.

Грузія, яка прагне стати членом ЄС, повинна використовувати своє геополітичне розташування і брати на себе обов'язки надійного стратегічного партнера для Європейського Союзу та допомагати йому в диверсифікації каналів енергопостачання.

Після отримання Грузією незалежності Європейський Союз був одним з перших, хто надав допомогу в ті важкі перехідні роки, що детально висвітлено у *підрозділі 4.3 «Гуманітарні та соціально-економічні програми Європейського Союзу для Грузії»*. Підтримка ЄС Грузії полягала в базовій гуманітарній та продовольчій допомозі. У кінці 1990-х років допомога набула технічного характеру, а саме підвищення продовольчої безпеки в сільськогосподарському секторі.

Значення Грузії для Європейського Союзу виражається не тільки в фінансовій і технічній допомозі, а й у тому, що Євросоюз пропонує Грузії побудову сучасної держави та демократичного суспільства так, щоб вона не втратила своєї самобутності, свого «Я» і, в той же час, ефективно скористалася європейським досвідом.

У **висновках до четвертого розділу** зазначається, що ЄС відіграв важливу роль у процесі врегулювання російсько-грузинського конфлікту в 2008 році. Дипломати ЄС брали активну участь у проведенні зустрічей на найвищому рівні. Зусилля Європейського Союзу сприятимуть повному виведенню військ із суверенної території Грузії.

Грузія має гарне геополітичне розташування і бажання брати на себе обов'язки надійного стратегічного партнера для Заходу в сфері диверсифікації каналів енергопостачання. Отже, не дивно, що відразу після отримання незалежності Європейський Союз активно допомагав Грузії в процесах реформування і наближення до Європейських стандартів.

ВИСНОВКИ

Розв'язуючи поставлені в дисертаційному дослідженні завдання, було зроблено наступні висновки:

1. У дослідженні використано методологічні засади, які допомогли вивчити специфіку зовнішньополітичної стратегії Грузії в контексті євроінтеграції, вплив внутрішніх факторів на формування зовнішньої політики держави, трансформацію політичних спрямувань у хронологічному розрізі, вплив євроінтеграції на економічне становище суспільства та на політичні процеси, що відбуваються в державі.

2. Питання європейської інтеграції є дуже актуальним для Грузії, але в цілому, залишається недостатньо розробленим у вітчизняній і зарубіжній політичній науці. Однак, деякі праці вже з'явилися в науковому обігу, але в них зовнішня політика Грузії в контексті європейської інтеграції не розглядається комплексно.

3. Наявний обсяг різноманітних джерел з проблеми європейської інтеграції Грузії дозволив проаналізувати зовнішню політику Грузії в контексті євроінтеграції протягом років її незалежності.

4. У зовнішній політиці Грузії євроінтеграція посідає провідне місце, через те, що і влада, і народ розуміють, що для стабільного розвитку країни необхідне наближення й інтеграція до ЄС. У багатьох аспектах Грузія є європейською державою. Грузини за своєю суттю є європейцями, які уявляють своє майбутнє тільки в тісному контакті з Європейським Союзом. Географічне положення регіону унікальне, що це стало підґрунтям для відновлення Великого шовкового шляху, що проходить через територію Грузії. Держава є мостом між Кавказом, Центральною Азією та Європою. Грузія стоїть перед європейським співтовариством як захисник кордонів європейської цивілізації, і саме це є історичною та стратегічною роллю Грузії.

5. Аналізуючи еволюцію та розвиток відносин між Грузією та ЄС, можна виділити чотири періоди.

Перший період починається після здобуття Грузією незалежності. На цьому етапі Тбілісі розглядає Європейський Союз у ролі стратегічного партнера. Саме тоді між сторонами було підписано рамкову Угоду про партнерство та співробітництво, що визначило принципи співпраці між Грузією та ЄС.

Грузія та ЄС встановили договірні відносини і в 1996 році підписали Угоду про партнерство та співробітництво, що набула чинності у 1999 році. Ця угода заклала підґрунтя для подальшого розвитку та поглиблення двосторонніх відносин.

Другий етап відносин між сторонами пов'язаний з напруженням двосторонніх відносин між Грузією та Російською Федерацією. Саме на цьому етапі за часів президентства Е. Шеварднадзе було зроблено заяву про необхідність європейської та євроатлантичної інтеграції Грузії. Відносини між Європейським Союзом та Грузією активізувалися після «революції троянд» 2003 року. Країни ЄС підтримували демократичні зміни в Грузії. Грузинська влада обрала чіткий європейський курс. У 2004 р. Грузія приєдналася до Європейської політики сусідства. ЄПС дала можливість адаптації законодавства Грузії до стандартів Європейського Союзу. ЄПС знайшла своє відображення переважно в підтримці Європейським Союзом реформ, що відбуваються у Грузії, а також сприяла створенню сприятливого для залучення інвестицій і розвитку бізнесу клімату. За підтримки ЄПС були створені нові можливості реалізації офіційним Тбілісі плану відновлення територіальної державної цілісності. ЄС в свою чергу ухвалив Південно-Кавказький план дій, метою якого є «мирне вирішення внутрішніх конфліктів».

Новий етап взаємовідносин між Грузією та ЄС пов'язаний з реалізацією «Східного партнерства» – шведсько-польської ініціативи, що була затверджена Європейською Радою 20 березня 2009 року. Приблизно за місяць після затвердження, у Празі Грузія разом з Азербайджаном, Молдовою, Вірменією, Білоруссю та Україною підписала Спільну заяву «Східного партнерства». Співпраця в рамках цього проекту передбачає поглиблення відносин між країнами-учасниками і ЄС у сферах транспорту, енергетики, малого та середнього бізнесу, транзитної політики, створення міжнародного транспортного коридору.

Четвертий період починається з 2011 року, коли Грузія розпочала переговори з ЄС про режим вільної торгівлі і щодо безвізового режиму між сторонами. Це дуже складний період з точки зору наближення до стандартів ЄС. Але цей етап ще більше наближає Грузію до ЄС.

6. Важливу роль у процесі врегулювання російсько-грузинського конфлікту відігравав і продовжує відігравати ЄС. Для Грузії особливо важливою є позиція Європейського Союзу, який підтримує Грузію та розглядає Південну Осетію та Абхазію невід'ємними частинами суверенної території Грузії.

Така підтримка з боку ЄС може призвести до повної деокупації Грузії, а позитивні зміни в країні змусять сепаративні режими добровільно повернутися до складу Грузії, де в них більше можливостей для процвітання та добробуту.

7. Взагалі серед основних напрямків співпраці між Грузією та ЄС можна виділити відносини у сфері енергетики, а також торговельно-економічні відносини. Забезпечення надійними, стабільними та безпечними джерелами енергії є однією з основних цілей енергетичної політики ЄС, оскільки енергетика є необхідною умовою для економічного зростання і нерозривно пов'язана з національною безпекою й суверенітетом. Економічний аспект енергетичної безпеки характеризується вразливістю ринкової економіки. Стабільний і безпечний енергетичний ринок відіграє ключову роль у перешкоджанні цій вразливості. Для створення такого ринку необхідні принципи конкурентоспроможності, відкритості, прозорості та ефективності.

Після здобуття Грузією незалежності, Євросоюз був одним з перших, хто надав широку допомогу новоутвореній державі. На сьогодні допомога охоплює такі напрямки, як співробітництво у сфері освіти, соціальної сфері, охороні здоров'я, демократії і прав людини, охороні навколишнього середовища, на що виділяється суттєва матеріально-технічна допомога.

Розвиток Грузії тісно пов'язаний з інтеграцією у світову економіку. Головним західним торговим партнером для Грузії є ЄС. Ринок Європейського Союзу надає унікальні можливості для грузинських

виробників. Важливим проектом, що зміцнює перспективи співпраці між Грузією та Європейським Союзом, є концепція створення зони вільної торгівлі. Встановлення зони вільної торгівлі слід оцінювати як пропозицію наближення Грузії до ЄС, реалізація якої могла б становити також позитивний реформаторський імпульс у самій Грузії. Офіційний Тбілісі робить все для того, щоб підписати угоду з ЄС про глибоку та всеосяжну торгівлю. А найбажанішим є членство у цьому об'єднанні, що ще більше поглибить торгові відносини між сторонами.

8. Аналізуючи зовнішню політику Грузії у контексті європейської інтеграції, можна зробити висновок, що відносини між Грузією та ЄС стрімко розвиваються, особливо після «революції троянд».

Грузія має реальні перспективи реалізувати свої євроінтеграційні прагнення. Офіційний Тбілісі завершує підготовку тексту угоди про асоціацію з ЄС, продовжує переговори про режим вільної торгівлі й невдовзі отримає дорожню карту безвізового режиму. Грузія – маленька країна з невеликими можливостями, але її основна перевага полягає в геополітичному розташуванні. Грузія цікава як для ЄС, так і для США та Росії. Те, що Грузія приваблива для Європейського Союзу не викликає сумнівів. Але майбутнє Європейської інтеграції Грузії залежить від низки факторів і дуже багато залежить саме від Грузії.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Сухіашвілі Д. Т. Роль Європейського Союзу у процесі врегулювання російсько-грузинського конфлікту / Д. Т. Сухіашвілі // Гілея : зб. наук. пр. / [голов. ред. В. М. Вашкевич]. – 2011. – Вип. 44. – С. 750-755.
2. Сухіашвілі Д. Т. Реформи в Грузії, як невід'ємна частина інтеграції до Європи / Д. Т. Сухіашвілі // Гілея : зб. наук. пр. / [голов. ред. В. М. Вашкевич]. – 2012. – Вип. 61. – С. 710-713.
3. Сухіашвілі Д. Т. Роль Грузії в процесі диверсифікації каналів енергопостачання для ЄС / Д. Т. Сухіашвілі // Наукові праці: Чорноморський державний університет ім. Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія» / [голов. ред. Л. П. Клименко]. – 2012. – Вип. 166. – С. 88-91.
4. Сухіашвілі Д. Т. Торговельний діалог Грузії та ЄС / Д. Т. Сухіашвілі // Вісник НТУУ «КПІ». Серія: політологія, соціологія, право. – 2012. – Вип. № 2 (14). – С. 18-22.
5. Сухіашвілі Д. Т. Методологія та стан вивчення зовнішньої політики Грузії в контексті Європейської інтеграції / Д. Т. Сухіашвілі // Вісник НТУУ «КПІ». Серія: політологія, соціологія, право. – 2012. – Вип. № 3 (15). – С. 34-37.

6. Sukhiashvili D. Ruset-evrokavshiris urtiertobis ramdenime aspekti / Davit Sukhiashvili // «Perspektiva XXI»: sametsniero nashromebis krebuli. – Tbilisi, 2009. – № 11. – P. 135-138.

7. Сухіашвілі Д. Т. Каспійській регіон у міжнародних відносинах / Д. Т. Сухіашвілі // Вісник Науково-інформаційного Центру міжнародної безпеки та євроатлантичної співпраці Донецького національного університету / [ред. О. В. Крапівін]. – 2010. – Вип. 1–2 (17-18). – С. 30-34.

8. Сухіашвілі Д. Т. Зовнішньополітичні орієнтири Грузії в контексті євроінтеграції / Д. Т. Сухіашвілі // Актуальні проблеми зовнішньої політики України. Матеріали Четвертої Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених, присвяченої 70-ій річниці факультету історії, політології та міжнародних відносин. Т. I. – Чернівці : Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2010. – С. 173-175.

9. Сухіашвілі Д. Т. Роль Європейського Союзу у врегулюванні конфлікту між Грузією й РФ у 2008 р. / Д. Т. Сухіашвілі // Всесвітня історія та актуальні проблеми міжнародних відносин: стат. та матеріали II Міжнар. наук.-прак. конф., присвяченої пам'яті професора Г. Л. Бондаревського (12 – 13 квіт. 2011 р., м. Луганськ) / Під ред. М. С. Бур'яна. – Луганськ : ТОВ «Віртуальна реальність», 2011. – С. 485-489.

АНОТАЦІЯ

Сухіашвілі Д. Т. Зовнішня політика Грузії в контексті євроінтеграції. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем і глобального розвитку. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2013.

У дисертації здійснено комплексний аналіз зовнішньої політики Грузії в контексті євроінтеграції. Показано еволюцію й розвиток взаємин Європейського Союзу та Грузії, співробітництво в торговельно-економічній галузі та у сфері безпеки. Розглянуто двосторонні відносини Грузії та ЄС. Досліджено роль Грузії в енергетичній безпеці Європейського Союзу. Визначено, чим саме така маленька країна як Грузія приваблива для Європейського Союзу, а також доведено, що головна перевага країни полягає у її геополітичному розташуванні. Проаналізовано політичні процеси та перспективи Грузії на шляху до євроінтеграції.

Ключові слова: Грузія, Європейський Союз, євроінтеграція Грузії, торгівля між Грузією та ЄС, реформи в Грузії, енергетична безпека, європеїзація.

АННОТАЦИЯ

Сухиаишвили Д. Т. Внешняя политика Грузии в контексте евроинтеграции. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.04 – политические проблемы международных систем и глобального развития. – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2013.

В диссертации осуществлен комплексный анализ внешней политики Грузии в контексте европейской интеграции в конце XX начале XXI века. Необходимость исследования отношений между Европейским Союзом и Грузией стала особенно значимой после «революции роз», которую часто называют самым значительным событием со времен падения коммунистического режима.

Показана эволюция и развитие отношений ЕС и Грузии. Проанализированы основные документы, заключенные между сторонами. Внешнеполитические отношения Грузии и ЕС строятся на основе Соглашения о партнерстве и сотрудничестве между Грузией, с одной стороны, и Европейским сообществом и его государствами-членами – с другой стороны, подписанного 22 апреля 1996 в г. Люксембург. СПС – рамочное соглашение, которое заложило прочный фундамент для развития диалога сторон по политическим, экономическим, культурным вопросам в начале XXI века.

Грузия больше приблизилась к ЕС с помощью инициативы Европейской Комиссии, которая стала новым внешнеполитическим курсом Европейского Союза – Европейской политики соседства и с помощью инициативы Польши и Швеции «Восточное партнерство». Эти два документа практически определили внешнюю политику Европейского Союза на Востоке.

Расширение Европейского союза, которое с политической, географической и экономической точки зрения признают историческим шагом, привело к еще большему углублению политической и экономической взаимозависимости между Евросоюзом и Грузией. Они получили возможность установить более тесные отношения, выходящие за рамки простого сотрудничества, и предусматривают глубокую экономическую интеграцию и результативное политическое партнерство. Для Грузии очень важно углубить торгово-экономические и финансовые отношения с Европейским Союзом.

Доказано, что главное преимущество страны заключается в ее геополитическом расположении. Географическое положение региона уникально. Грузия является мостом для торговли и коммуникаций между

Кавказом, Центральной Азией и Европой. Грузия является ключевой страной для транзита ресурсов из Азербайджана в Турцию и основной транзитной страной для торговли с Арменией. Более того, диверсификация поставок энергоносителей является одной из основных задач для ЕС и Грузии, которая благодаря своему географическому положению способна оказать помощь в выполнении этой задачи.

В исследовании автор определяет роль Европейского Союза в войне между Россией и Грузией в 2008 году, доказывает, что ЕС сыграл важную роль в процессе урегулирования конфликта и особенно важно то, что ЕС рассматривает Южную Осетию и Абхазию как неотъемлемые части суверенной территории Грузии.

После обретения независимости Грузия получила гуманитарную и продовольственную помощь со стороны Европейского Союза. Европейский Союз поддерживает экономическое восстановление, помогает беженцам из Абхазии и Южной Осетии, поддерживает демократию и права человека, выделяет средства для повышения уровня образования и охраны окружающей среды.

На основании проведенного исследования сделан вывод, что отношения между Грузией и ЕС стремительно развиваются, особенно после «революции роз». Грузия имеет реальные перспективы реализовать свои евроинтеграционные стремления. Грузия практически завершила подготовку проекта текста соглашения об ассоциации с ЕС и продолжает переговоры о режиме свободной торговли, также Грузия скоро получит дорожную карту безвизового режима. Будущее европейской интеграции Грузии зависит от ряда факторов, и многое зависит именно от нее.

Ключевые слова: Грузия, Европейской Союз, евроинтеграция Грузии, торговля между Грузией и ЕС, реформы в Грузии, энергетическая безопасность, европензация.

SUMMARY

Sukhiashvili D. T. Foreign Policy of Georgia in the Context of European Integration. – Manuscript.

The thesis for the Ph.D. in Political Sciences, specialty 23.00.04 – Political Problems of International Relations and Global Development. – National University «Odessa Law Academy», Odessa, 2013.

The thesis carried out a comprehensive analysis of Georgia's foreign policy in the context of European integration, the evolution and development of cooperation between the EU and Georgia, in trade, economy and security, bilateral relations between Georgia and the EU. Significant attention is paid to the analysis of the role of Georgia in the energy security of the European

Union. Defined exactly what a small country like Georgia attractive to the European Union, and it is proved that the main advantage of the country lays in its geopolitical location. The thesis presents a comprehensive analysis of the political process and the prospects of Georgia on the path to European integration.

Key words: Georgia, the European Union, the European integration of Georgia, trade between Georgia and the EU, reforms in Georgia, energy security, the Europeanization of Georgia.